

Dr. Palotás János

Hetvenöt év

Szeretettel és tisztelettel köszöntöm a jubileumi díszünnepség vendégeit! Az egykor volt Cisztercita Rend Szent Imre Gimnáziumának tanárait, növendékeit, a budapesti József Attila Gimnázium volt és jelenlegi tanárait, tanulóit. Külön köszöntöm jubileumi ünnepségeink védnökeit, szervező-rendező közreműködőit, a dallasi Cisztercita Gimnázium képviselőjét, továbbá mindazokat, akiknek tevékeny közük volt páratlanul szép épületünk majdnem tökéletes újjávarázsolásához.

Ismételten és név szerint köszöntöm jubileumi ünnepségeink védnökeit:

Dr. Császár Ákos egyetemi tanárt, az ELTE Matematikai Intézetének igazgatóját,

Dr. Dollenstein Istvánt, a XI. Kerületi Tanács elnökét,

Dr. Eckhardt Sándor egyetemi tanárt, az Országos Onkológiai Intézet állami díjas főigazgatóját,

Hámori Csabát, az MSZMP Politikai Bizottságának tagját, a KISZ KB első titkárát,

Dr. Hetényi István nyugalmazott pénzügyminisztert,

Dr. Horváth Istvánt, az MSZMP Központi Bizottságának titkárát,

Dr. Rajeczky Benjámint zenetudóst,

Szabadi László nyugalmazott altisztet,

Dr. Szatmári Istvánt, az MSZMP XI. Kerületi Bizottságának első titkárát,

Szűcs Lászlónét, kerületi főtanácsost, osztályvezetőt.

Mélyen tisztelt Vendégeink!

Iskolánk olasz nyelvet is tanuló diákjaival hagyományt követő, rövid tanulmányi kirándulást tettem az elmúlt héten Közép-Itáliában, többek közt Arezzóban, Cortonában (testvérvárosi kapcsolatokat ajánlottak fel kerületünknek), Sienában és Perugiában. A városok etruszk eredetét messziről hirdetik kimagasló fekvésük, tömör falaik, ragyogóan szerkesztett és kivitelezett hidjaik.

Számomra is talány az első pillanatra, de emlékezetem óta különösen a h i d a k állnak közel hozzám, és ezek a friss élmények csak fokozták vonzalmamat. Azokhoz a hidakhoz is, melyek kisebb-nagyobb területeket, esetleg földrészeket kötnek össze, de azokhoz is, melyek századokon ívelnek át, korokat, eszméket hoznak közel egymáshoz és sokrétű történelmi tapasztalattal a tarsolyukban töprengenek csodálkozóan a mindenkori halandón, aki oly sokszor hiszi, hogy a bölcsesség csak adott időhöz, esetleg adott személyekhez van kötve.

Egy hid első pillérét formálták azok a franciaországi szerzetesek is, akik 1098-ban Cîteaux-ban (innen az új rend majdani neve) telepedtek le abból a célból, hogy Szent Benedek rendjét egykor volt fegyelme és szellemére vezessék vissza. A pápa méltányolhatta a törekvést,

mert védelmi levelet biztosított, majd röviddel később megszületett a *cisztercita rend* ismertté vált szabályzata, a Charta Caritatis, hangsúlyozva elhivatottságukat az iparos tevékenységre, a gazdálkodásra és mindenekelőtt az önművelésre épülő tanításra. Talán olvasták Arisztotelész okos, előrelátó tanácsát: a *műveltség* jó sorsban ékesség, balsorsban pedig menedék.

És íme most ismét egy korai példa arra, hogy mi (is) sokszor mily gyorsan és érzékenyen reagálunk minden újra, amiben rációt vélünk felfedezni. Magyarországon ugyanis már 1142-ben megépült az első cisztercita kolostor, majd a rend rohamosan terjeszkedni kezdett, különösen a rendkívüli műveltségű III. Béla és a kevésbé ismert Imre király segítőkész szimpátiája révén. Mindketten méltányolták a rend önfenntartó-gazdálkodó akaratát, az iparban és a földművelésben szerzett tapasztalatát, tanító szándékát.

Imre alapította a *zirici* apátságot is! Azt a zirici apátságot, mely számos emberöltő után a tudós Békefi Remig dr. irányítása alatt látta elérkezettnek az időt arra, hogy a cisztercita rend Magyarországon is kilépjen működésének vidéki (Baja, Eger, Pécs, Székesfehérvár) kereteiből, s a fővárosban, országos nyilvánosság előtt is bizonyítsa az említett *tanítói* kötelezettséget, feladatvállalását. Választ igénylő kérdés viszont: miért épp erre a környékre, a Gellérthegy oldalába tervezték az új katolikus templomot, rendházat és a leendő Szent Imre Gimnáziummal összekapcsolva? Némely cisztercita dokumentumok hangulatosan, kedves büszkeséggel a honfoglaló ősök történeti jogára hivatkoznak, mivel a belakút-pétermváradi cisztercita monostor élete idáig is elhatott, hiszen Kelenföldön majort tartottak fenn, a közelben pedig házuk is volt. *Hazajöttek* tehát, véli az egyik idézett történeti visszaemlékezés.

Legyen így! De azért nem hagyható figyelmen kívül az előrelátás sem, mely megsejtette Lágymányos közeli előrelépését, dinamikus fejlődését. Valaki térképet vehetett a kezébe és használta a fejét, mivelhogy a dolgok néha ilyen egészen egyszerűek. És máris tényként említhetjük: Békefi Remig dr., zirici apátúr 1912. június 26-án megfogalmazta Szeretett Illésem! — kezdetű nevezetes levelét a gazdag életet élt Bitter Illéshez, intézetünk első igazgatójához, melyben engedélyt adott a beiratkozásokra. Előbb a Váli utcai elemi iskola harmadik emeletén, az ideiglenes szálláshelyen, majd 1929. szeptember 15-től már a mesterien megépített új épületben, jelenlegi otthonunkban hangzott el az ünnepélyes tanévnyitó.

Rászolgált a rend a maga teremtette korszerű körülményekre, hiszen megnehezült idők légkörében növelték jó hírüket, és a mai napig hat az általános vélemény: a Ciszterci Rend Budapesti Szent Imre Gimnáziuma a sors által rendelkezésére bocsátott harminchat év alatt kivételes pályát tett meg, szerves részévé vált a magyar nevelésügynek. Fiatalok százai közül ezreiből kovácsolt művelt, a hazát és világot értve tisztelő polgárt, akik itthon is, külföldön is megbecsülést szereztek a magyar névnek, szülőhazájuknak.

Sokrétű indíttatásból évek óta foglalkoztat engem is a kérdés: cisztercita pedagógus elődeinknek volt-e többletük, és ha igen, mi lehetett az? Brisits Frigyes dr. — igazgatóként Bitter Illéshez mérhető — a *szerzetes*-tanári jelleget hangsúlyozta több alkalommal is. A nyolcszáz éves múltat, amely véleménye szerint minden cisztercita tanárban eloszlódott, s mégis egészen jelen volt. Egyedien szép önértékelés ez, ereje van már a szavaknak is, fogadjuk el elődeink igazságaként. Én azonban szívesen olvasok tovább az emlékezetben. És hozzáteszem: a Szent Imre Gimnázium tanárai egyúttal igen jó felkészültségű szakemberek is voltak, fedezete volt az általuk szabott mértéknek és igénynek, a diák pedig önkéntelenül is az erős, a határozott, a következetes egyéniségű tanárokon nevelődik, a gyengéken pedig elromlik, mert a gyenge, ha erős akar lenni, többnyire mértéket veszít.

Akiket illet, kérem, fogadják e néhány gondolatot visszatekintő és kezet nyújtó szándékként.

Az élet pedig később úgy alakult, hogy az elkezdett hidat mások építsék tovább! Mások, ez tagadhatatlan, de nem idegenek, és hasonlóan a hivatásukért élő pedagógusok. Közvetlen elődeink és mi magunk. Az államosítás szabta új keretek között, részben azonos, részben más célokat is követve, és 1950 óta már József Attila nevével, ars poetikájával azonosulva.

Szent Imre herceg, majd József Attila! Történelmi név történelmivé vált névvel cserélődött, ebben az esetben ez történt, de egy ígéretes jövőt és egy beteljesült életet különben sincs értelme mérelegre tenni. Viszont ünnephez illő gondolat: tudatunkban és szívünkben jut, jussunk hely mindkettőjüknek!

Hivatkoztam a költő ars poetikájára. József Attila gyakran írt, beszélt egy gondosan szerkesztett, igazságos, tehát szép és szilárd jövőről, egy *szocialista* jövőről, melyet fájdalmas magyarsággal hiányolt és remélt is egyszerre. De tette mindezt oly ellenállhatatlan erővel, hogy ez az erő lassan négy évtizede meghatározni látszik a budapesti József Attila Gimnázium nevelői-oktatói gyakorlatát. Történelmi kérdés viszont: miként lesz ez a közelinek remélt eljövendő valóban gondosan szerkesztett, igazságtól átszóttan szép és szilárd? Egy sokrétűen fejlett szocialista Magyarországra?

Mi döntően járt utat követünk, melyet az eltelt harminckilenc év pedagógusai formáltak, építettek tovább, néha igen nehéz körülmények között. Volt idő, amikor egy-egy évfolyamon tíz osztályban folyt a tanítás, a negyvenet is meghaladták az osztálylétszámok, s közben küszködni kellett még az egymást sűrűn követő reformátorok szervező-átszervező-újító szándékával (legyünk igazságosak: egynémely közülük hasznosnak bizonyult) és az épületünkben elhelyezett további három intézmény teherterhelésével.

A szép környezet, a humanista szemlélettel tervezett épület, a szerteágazó hagyomány azonban mindig is vonzották a Villányi útra a jó tanárokat, akik aztán rövidesen megújították az iskola egykor volt rangját. Greff Géza, Urbán Lajos és mások neve állítólag egy plusz pontot jelentett az egyetemi felvételik során. Legenda? Meglehet; de a valóság talaján született. Akárcsak a hatékony szerepet betöltő új igazgatók — Fiala Albert, Divinyi Mihály dr. — máig ható, következetes álláspontja, miszerint az az út, melynek során nem a mérhető teljesítmény a meghatározó mérce, sehová sem vezet. Ezt magam is tőlük tanultam meg, és az ellenkezőjéről senki sem győzött meg.

Közben egyre több szín jelent meg az iskola palettáján. Ilyen új szint jelentett például 1962-ben a lányok megjelenése a József Attila Gimnáziumban; egyszerre egészen más lett a folyosók hangulata. Bekapcsolódtunk az UNESCO munkájába, a Magyar Tudományos Akadémia számos programjába, részlegesen gyakorló gimnáziuma lettünk a Testnevelési Főiskolának, az ELTE Bölcsészettudományi Karának, kapcsolatot építettünk ki hazai és külföldi tudományos intézetekkel, számos külföldi (amerikai, dán, jugoszláv, kelet- és nyugatnémet, olasz, szovjet) középiskolával. Tanáraink az átlagnál többet utaznak, és több felmérésük is azonos választ adott: évek óta tanulóink mintegy 95%-a járt már külföldön. És ha már szóba kerültek az iskola reprezentatív felmérései, említessék egy más mérlegbe kíváncsi adat: nyugtalanítóan magas volt minden ellenőrzött esetben a már széthullott, vagy éppen szétesőben talált családok száma. Több mint 25%.

Milyen tehát valójában a mai József Attila Gimnázium? A jellemzőnek mondható erények és gondok nálunk is mind megtalálhatók, hasonlóan más magyar középiskolákhoz, az arányok azonban kétségkívül biztatóak. Értékeink közé sorolhatjuk például a viszonylag jó munkahelyi légkört, az iskola ésszerű nyitottságát, a tanár—diák kapcsolatok partneri jellegét, az elmúlt tíz év 76,17%-os egyetemi—főiskolai felvételi átlagát, az állami nyelvvizsgát tettek viszonylag nagy számát, a fizikai dolgozó szülők gyermekeinek helytállását, a jellemzőnek mondható közéletiséget, a bajbajutottak iránt rendszeresen megnyilvánuló segítő szándékot. Kevésbé örülhetünk viszont a hagyományosan ötven órát is meghaladó hiányzási átlagnak, az anyanyelv iránt egyre gyakrabban megnyilvánuló tiszteletlenségnek, az iskolánkra mindig is jellemző együvé tartozást sugalló szellem gyengülésének (a tanárok képessége-akarata ugyan nem változott, de a tatározás néha alig elviselhető körülményei miatt néhány évfolyam némileg csalódhatott elvárásaiban), a melán távolba nézők számottevő táborának, akik nem hisznek semmiféle megszállottságban, mivel úgy vélik: elment a hitük, elment a lelkesedésük vonata. Vajon igaz-e, és ha némiképpen igen, úgy kitől a rossz példa?

Hagyományosan konok teljesítmény-centrikus mérlegünkben ezért megfelelő helyet próbálunk szorítani a világ sokrétű magyarázatának is, felkészítve tanulóinkat egy régi igazságra: az élet általában nem steril formában veti fel a maga nagy kérdéseit, s többnyire nem tűri a steril válaszokat sem!

Ma különösen aktuális kérdésként ezért is hangsúlyozzuk egyre gyakrabban: a jelen sohasem jelentheti azt, hogy a múlt meghalt! Hanem arról van szó, hogy a múlt sűrű szövevényében megjelent az új; történelmi jogán szocializmusnak mondják, lényünkkel kezd összeforrni, és kétségtelen anyagi ereje mellett erkölcsi értéke is oly mértékben fokozódik, ahogy múltat, jelent és jövőt arányos egységbe ötvöztet. Ahogy megkapja igazi rangját az arra érdemesült egyén, az értékteremtés, amilyen mértékben halványul a csúcok kergetése és előtérbe kerül a minőség.

A minőség, az élet minden területén!

*

(Igazgatói köszöntő, mely elhangzott az intézet alapításának 75. évfordulója alkalmából rendezett díszünnepségen, a József Attila Gimnázium nagytermében, 1987. április 23-án)

